

VIII. Literatura o poštovním právu (systematická díla).

Aschenborn: „Das Gesetz über das Postwesen“, 1908; Dambach: „Das Gesetz über das Postwesen des Deutschen Reichs“, 1871; Derblich: „Österr. Postrecht“, 1901; Giannini: „Trattato di diritto postale“, 1913; Gordan: „Postrecht“, 1909; Hellmuth: „System des d. Postrechts“, 1929; Kosel: „Österreichische Postvorschriften“, 1893; týž „Post“ v Mischler-Ulbrichově Österr. Staatswörterbuch; Köstler: „Österr. Post- und Telefonrecht“, 1925; týž: „Postgesetz und Postordnung“, 1917; Mazziotti: „Commento alle leggi postali“, 1899; Meili: „Die Haftpflicht der Postanstalt“, 1877; Mittelstein: „Beiträge zum Postrecht“, 1891; Natter: „Die Haftpflicht der österr. Postanstalt“, 1905; Nawiaski: „Deutsches und österr. Postrecht“, 1909; Niggel: „Das Postrecht“, 1931; Naud: „Précis de Poste, télégraphie et téléphonie“, 1928; Sanslavielle: „Responsabilité de l'État en matière des postes et télégraphes 1886“; Scholz: „Öffentliches Postrecht“, 1913; Tinsch: „Die Postanweisung“, 1890; Wanke: „Das Postwesen in Österreich“, 1896; Wolcke: „Postrecht“, 1909; Záběhlický: „Dějiny pošty, telegrafu v československých zemích“, 1928.

František Vázný.

Poštovní spořitelna.

I. P. sp. byla zřízena zák. ze dne 23. IX. 1930, č. 143 Sb. o p. sp-ě. Podle dikce zákona byla p. sp. zřízena jako ústav nový (§ 1 zákona zní: „V republice Československé se zřizuje poštovní spořitelna“). Ve skutečnosti vznikla p. sp. přeměnou poštovního úřadu šekového, který byl zřízen zák. ze dne 11. III. 1919, č. 140 Sb., aby byly zřízeny poštovní úřady šekové pro území státu československého, pokud se týče vlád. nař. ze dne 21. VII. 1919, č. 415 Sb., jímž se provádí zák. č. 140/1919 Sb. Poštovní úřad šekový zahájil činnost dne 1. VIII. 1919, do kteréhožto dne vykonávala jeho činnost p. sp., zřízená dnem 20. XI. 1918 přechodně pouhým nařízením generálního ředitele pošt a telegrafů, č. 3073-Pp-Gř.-18 ze dne 12. XI. 1918 za tím účelem, aby se zachytily hotovosti odplývající do vídeňské p. sp-y. Poštovní úřad šekový vykonával již z velké části činnost p. sp-y tak, jak ji zákon č. 143/1930 Sb. stanovil, jednak podle zák. č. 140/1919 Sb. a vlád. nař. č. 415/1919 Sb., jednak podle zmocnění daných mu zvláštními předpisy. Poněvadž zákon tuto činnost rozšiřuje a nově formuluje, a poněvadž se i správa ústavu jinak upravuje a ústavu se dostává nového pojmenování, bylo s hlediska legislativního nutno přijmouti dikci

v § 1 zák. č. 143/1930 Sb. obsaženou. Dnem 29. X. 1930, kdy zák. č. 143/1930 Sb. nabyl účinnosti, poštovní úřad šekový (centrála v Praze i pobočka v Brně, zřízená vlád. nař. č. 52/1926 Sb.) zanikl. P. sp. (centrála v Praze i pobočka v Brně) vstoupila tímto dnem ve veškerá práva a převzala všechny povinnosti poštovního úřadu šekového (centrály v Praze i pobočky v Brně). Na p. sp-u přešlo tímto dnem také jmění poštovního úřadu šekového a správa peněz a jiných hodnot jemu svěřených. P. sp. převzala také působnost poštovního úřadu šekového jako Náhradové banky pro pozemkovou reformu podle náhradového zák. ze dne 8. IV. 1920, č. 329 Sb., jakož i veškerá práva a všechny závazky vzniklé z činnosti poštovního úřadu šekového ve funkci Náhradové banky podle ustanovení vlád. nař. č. 361/1922 Sb. Dále převzala p. sp. ve svou správu a úschovu jmění a hodnoty, které poštovní úřad šekový přijal v úschovu a správu podle zák. ze dne 25. IV. 1924, č. 88 Sb. o ukládání soudních deposit a deposit poručenských (sirotčích) úřadů u poštovního úřadu šekového. P. sp. nastoupila také v působnost poštovního úřadu šekového jako přejímajícího ústavu k provedení úkonů, vyplývajících z úmluv a dohody o p. sp-ě rakouské a uherské podle zák. č. 232/1926 Sb. a č. 148/1924 Sb., a převzala veškerá práva a všechny závazky poštovního úřadu šekového z obou těchto zákonů. P. sp. jest státním ústavem a platí pro ni ustanovení zák. č. 404/1922 Sb. o úpravě hospodaření ve státních závodech, ústavech a zařízeních, jež převahou nemají plnit úkoly správní a vlád. nař. č. 206/1924 Sb. P. sp. náleží do oboru poštovní správy. P. sp. zůstává při tom samostatným podnikem, který figuruje ve státním rozpočtu samostatnou kapitolou a který také samostatně bilancuje. P. sp. jest právnickou osobou. Ve své činnosti nabývá samostatně práv, bere na sebe závazky, spravuje vlastní jmění a svěřené peníze, uložené cenné papíry a jiné hodnoty a pečuje o to, aby byly vhodně a bezpečně využity peníze, jichž není zapotřebí k uspokojení nároků, plynoucích z její činnosti a k úhradě vlastních potřeb. P. sp. není povinna zápisem do obchodního rejstříku.

II. V čele p. sp-y jest guvernér, který vykonává za osobní odpovědnosti bezprostřední správu p. sp-y a zejména ji zastupuje na venek. Před soudy zastupuje p. sp-u finanční prokuratura. Zástupcem guvernéra jest viceguvernér. Správními or-

gány p. sp-y ve smyslu vládn. nař. č. 206/1924 Sb. (§§ 6 až 13) jsou správní sbor a výkonný výbor. Správní sbor má 12 členů a tolikéž náhradníků. Živel laický jest ve správním sboru zastoupen kromě zástupce Národní banky Československé 3 členy, a to 1 zástupcem peněžnictví, 1 zástupcem obchodu, průmyslu a živností a 1 zástupcem zemědělství. Správnímu sboru p. sp-y přísluší usnášeti se o návrzích ve věcech, jež vyžadují úpravy zákonem nebo nařízením vlády, zejména jde-li o změnu působnosti p. sp-y, o pravidlech p. sp-y a jejich změnách, o směrnících pro uložení disponibilních hotovostí, o instrukcích a jednacích řádech a pod. Usnesení správního sboru podléhají schválení ministra pošt a telegrafů. Výkonný výbor p. sp-y jest v hranicích kompetence jednacím řádem mu vymezené autonomním orgánem, který vyřizuje věci obchodní správy p. sp-y a projednává předběžně otázky, které vyžadují usnesení správního sboru. Také usnesení výkonného výboru podléhají schválení ministra pošt a telegrafů. P. sp-ě přísluší pro její pohledávky vzniklé z činnosti, k níž jest podle zákona oprávněna, přednostní zástavní právo na cenné papíry a jiné movité věci dlužníkovy, které jí dlužník odevzdal jako jistotu nebo jejichž držby nebo detence p. sp. od něho kdykoli a k jakémukoli účelu nabyta. Toto právo přísluší jí i tehdy, byl-li na jmění dlužníkovy prohlášen konkurs. Zástavní právo p. sp-y jest širší než kupecké právo zástavní a retenční podle čl. 310 až 315 všeobecného zákona obchodního a jest odůvodněno jednak finančně-hospodářským posláním p. sp-y, jednak tím, že za peníze u p. sp-y uložené ručí stát. Obdobně rozšířené zástavní právo mají i jiné veřejné ústavy a ústavy podléhající státnímu dozoru (čl. III nař. státního a justičního ministerstva č. 110/1865 ř. z., živnosti zastavárny podle § 4 zák. č. 48/1885 ř. z. a živnosti bankéřské podle § 9 zák. č. 241/1924 Sb.). Také zemské úvěrní ústavy (Zemská banka a Hypoteční banka česká) a rovněž i Národní banka Československá požívají vzhledem k svému poslání rozšířeného zástavního práva.

III. P. sp. obstarává: 1. Službu šekovou. Provádí platy ve prospěch nebo k tíži vlastníků šekových účtů. Pohledávky na šekových účtech se úročí 1%. 2. Službu spořitelní. Přijímá na vkladní knížky vklady, úrokuje je 3% a vyplácí z nich požadované částky. 3. Zužitkování vlastního jmění a peněz svěřených poštovní

spořitelně ve službě šekové a spořitelní. Kupuje a prodává na vlastní účet československé státní papíry a jiné veřejné dluhopisy sirotčí jistoty, poskytuje zápůjčky na cenné papíry nejdéle na 3 měsíce, eskontuje cenné papíry a kupony, jsou-li splatny do 3 měsíců, eskontuje směnky dospívající do 3 měsíců a 5 dnů, jsou-li podepsány třemi úvěru hodnými osobami nebo firmami, činí vklady na běžné účty peněžních ústavů a pod. Výpočet této činnosti v zákoně jest taxativní. 4. Jinou hospodářskou a obchodní činnost. Kupuje a prodává na cizí účet státní papíry, kupuje a prodává cenné papíry sirotčí jistoty pro vlastníky šekových a spořitelních účtů, inkasuje směnky, šeky, poukázky, cenné papíry a kupony, uschovává a spravuje cenné papíry a jiné hodnoty a provádí platy do ciziny pro vlastníky šekových a spořitelních účtů. Také výpočet této činnosti v zákoně jest taxativní. 5. Finanční úkony pro soudy, státní a jiné veřejné úřady, ústavy, podniky a zařízení.

P. sp. sestavuje účetní uzávěrku podle předpisů pro státní podniky spravované podle zásad obchodního hospodaření. Účetní uzávěrka se předkládá k účetnímu přezkoušení stálé revisní komisi pro p. sp-u, zřízené podle zák. č. 404/1922 Sb. a vládn. nař. č. 206/1924 Sb. Účetní uzávěrka projednaná pak předběžně ve výkonném výboru p. sp-y a schválená správním sborem p. sp-y předkládá se nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu, který ji schvaluje s definitivní platností. O své činnosti podává p. sp. každoročně s účetní uzávěrkou obchodní zprávu, kterou uveřejňuje. Z ryzího bilančního zisku se tvoří a dotuje rezervní fond určený ke hrazení případných bilančních ztrát po tak dlouho, až dosáhne výše 5% peněz svěřených ústavu ve službě šekové a spořitelní podle stavu vykázaného v účetní uzávěrci za správní rok, o jehož zisk jde. Jakmile dosáhne rezervní fond této výše, odvede se bilanční zisk státní pokladně. Nestačil-li by rezervní fond k úhradě případných bilančních ztrát, uhradí je státní finanční správa. Vklady na šekových a spořitelních účtech, jakož i úroky z nich se promlčují ve 40 letech. P. sp. jest osvobozena od zvláštní daně výdělkové a daně rentové. Úroky ze vkladů u p. sp-y jsou osvobozeny od daně rentové. Veškeré listiny a veškerá jednání ve vzájemném styku p. sp-y s jejími účastníky jsou kromě šeků osvobozeny od kolků

a poplatků. P. sp., její zaměstnanci a poštovní úřady jsou povinni zachovávat služební a obchodní tajemství.

IV. P. sp. jest ústavem sui generis. Její činnost jest obdobná činnosti jiných peněžních ústavů a také její vnitřní organizace má mnoho stejných znaků. Od peněžních ústavů se však liší p. sp. svojí organickou souvislostí s poštovními úřady, které fungují jako její filiální pokladny, přijímající platy pro šekové i spořitelní účty a provádějící výplaty šekovými platebními poukázkami a výplaty na vkladní knížky. Takto organizována poskytuje p. sp. veřejnosti na jedné straně jednoduchý, pružný a levný aparát pro nejrychlejší vykonávání platů všeho druhu v tuzemsku i v cizině, v nichž převládají platy bez hotových (v r. 1931 68%) se všemi příznivými důsledky pro jednotlivce i celé národní hospodářství, na druhé straně umožňuje občanům republiky ukládati svoje přebytky na mírný úrok u bezpečného ústavu státního. Hотовostí u p. sp-y shromážděné obracejí se pak ve prospěch celého národního hospodářství. P. sp. je ukládá z největší části ve státních papírech a také úspory svých vkladatelů proměňuje ve státní papíry, razíc jim tak cestu do nejširší veřejnosti. Svojí finanční silou jest p. sp. oporou státní správě finanční, která také používá zařízení p. sp-y téměř pro veškerou svoji službu percepční a výplatní. P. sp. se účastní význačnou měrou všech emisí státních. P. sp. jest členem konsorcia pro úvěrové operace státní.

V. Za první desetiletí otevřela p. sp. 100176 šekových účtů, na nichž bylo provedeno 500,981.970 vkladů v částce 789.260,531.645.40 Kč a 156,382.553 výplaty v částce 786.625,274.918.70 Kč, takže celkový obrat byl 1,575.885,806.564.10 Kč. Koncem r. 1931 jest již 111.738 šekových účtů, na nichž byla dne 31. XII. 1931 pohledávka 1.927,375.483.13 Kč. Na těchto účtech bylo během téhož roku provedeno vkladů i výplat v úhrnné částce 234.064,211.948.79 Kč. Obrat eskontu a lombardu byl v tomto roce 2.684,357.895.50 Kč, obrat v cenných papírech 1.806,433.608.53 Kč. P. sp. spravovala vlastních i cizích deposit ve vlastní, cizí a zvláštní úschově za 2.583,608.755.31 Kč. Ve službě spořitelní, o níž byla činnost p. sp-y zák. č. 143/1930 Sb. rozšířena, bylo vydáno za dobu od 1. VI. 1931, kdy byla spořitelní služba zavedena, do 30. IX. 1932 100.586 vkladních knížek, na nichž jest uloženo 57,428.028.10 Kč.

VI. P. sp-y jsou téměř ve všech kulturních státech důležitou a nezbytnou součástí veřejnohospodářských zařízení. Zařídily si je nejen státy, jež neměly dosud organizovaného přijímání a opatrování úsporných vkladů, nýbrž i státy s dokonalým systémem spořitelen a jiných ústavů. První p. sp-u vůbec má Anglie, kde již v r. 1807 bylo pomýšleno na její zřízení, avšak došlo k němu až v r. 1861. Její úspěch byl podnětem i jiným evropským státům, aby touto institucí doplnily organizační státních zařízení. R. 1865 zakládá p. sp-u Belgie, r. 1876 Itálie, r. 1880 Rumunsko, r. 1881 Nizozemí, r. 1882 Francie a Rakousko, r. 1884 Švédsko. Potom následuje Finsko, Rusko, Bulharsko, Turecko, Řecko (1915), Španělsko (1916) a po světové válce i Jugoslavie a Polsko. Ze států mimoevropských má jednu z prvních p-ch spořitelen Kanada (1868), Japonsko (1875), Spojené státy severoamerické (1911), Indie, Egypt, Čína atd. Také v Německu bylo v letech 80tých po několik let v říšském sněmu i v denním tisku uvažováno o zřízení p. sp-y. Nedošlo k němu pouze pro odpor některých spolkových států (hlavně Saska) proti zřízení nového ústředního říšského orgánu, ač ve veřejnosti byla důležitost p. sp-y uznávána. Ve vývoji organizace p-ch spořitelen se jeví dva směry. V západní Evropě, Anglii v to počítajíc, omezují se p. sp-y pouze na přijímání úspor, neobstarávajíce samy využitkování svěřených peněz a nezabývajíce se službou depositní. Tuto službu obstarávají státní ústavy depositní (v Anglii „Commissioners of the Reduction of National Debt“, ve Francii a Belgii „La Caisse des dépôts et consignations“, v Itálii „Cassa dei depositi e prestiti“). Jiným směrem bral se vývoj organizace p-ch spořitelen v ostatních evropských zemích, hlavně pod vlivem organizace p. sp-y vídeňské. Dr. Coch, zakladatel a první ředitel vídeňské p. sp-y, organizoval ji v r. 1882 původně podle nejlepšího vzoru anglického, ale již v následujícím roce nastoupil jiné cesty. Aplikoval šek na spořitelní službu a vybudoval službu šekovou, která se stává již r. 1887 stěžejní činností ústavu. Rozvoj spořitelní i šekové služby vytvořil z vídeňské p. sp-y silný ústav, který přejímal postupně činnost, kterou v západní Evropě vykonávají státní ústavy depositní. Sem patří úschova a správa deposit vlastních i cizích, a to jak veřejných tak i soukromých, nákup státních dluhopisů pro vkladatele atd. Není-li funkce vídeňské p. sp-y v tomto

směru tak rozsáhlá jako depositních ústavů v západní Evropě, jest za to mnohotvárnější, neboť k ní přistupuje i spolupráce při emisích státních půjček. Podle vídeňského vzoru organizovalo p. sp.-u Maďarsko, Jugoslávie a Polsko a zák. č. 143/1930 Sb. i Československo. Západní státy evropské (Francie, Belgie, Nizozemí a Itálie) následují vzoru vídeňského potud, že přejímají službu šekovou, nepoužívajíce však jako základny pro zřízení instituce šekové p.-ch spořitelny nebo řečených ústavů depositních, nýbrž zakládajíce nové peněžní instituce státní, jež jsou v Rakousku, Maďarsku, Polsku, Jugoslávii a Československu reprezentovány jediným ústavem.

Eduard Fischer.

Potravinářství.

I. Osvětlení pojmu a důvody a způsob zákonné úpravy potravin. — II. Úprava platná v zemích České a Moravskoslezské: A. Všeobecný zákon o potravinách. B. Zvláštní zákony o jednotlivých druzích potravin. — III. Úprava platná v zemích Slovenské a Podkarpatoruské: A. Úprava s hlediska zdravotního. B. Úprava s hlediska hospodářského. — IV. Předpisy platné na celém území státním: 1. Náhražky potravin. 2. Výroba chleba. 3. Povinné semilání domácí pšenice a žita. 4. Falšování mouky, jako bílení a j. 5. Užívání kovů a kovových směsí při potravinách. — V. Dovoz potravin z ciziny. — VI. Literatura.

I. Potraviny (poživatiny) jsou látky, které — buď samy o sobě anebo ve spojení s jinými — jsou určeny lidem k jídlu nebo pití bez ohledu, zda mohou býti požívány přímo bez předchozí přípravy či teprve po takové přípravě (srov. i nálezy Nejv. a kas. soudu, Sb. č. 3549). Potravinou je nejen chléb, máslo, mléko, maso, pivo, voda, obilí, mouka atd., ale i různé koření a přípustné přísady, které se do potravin dávají, aby potravina nabyla chuti, lépe se uchovála a pod.

Potravinami však nejsou léčiva, ať se jich užívá vnitřně či zevně. Léčiva jsou určena k léčení a obchod s nimi jest upraven zvláštními přísnými předpisy (viz Obchod léčivy a jedy, kde bylo pojednáno též o prostředcích dietetických).

Mezi podmínkami, od nichž závisí život a zdraví jedince i život a zdraví národu, jest na předním místě uvéstí dostatek potravin, a to potravin zdravotně nezávadných. Potraviny zkažené, nečisté, shnilé, všelijak falšované mají za následek dříve či později ohrožení lidského zdraví

stejně jako nedostatek potravin. Proto státní správě náleží nejen pečovat o to, aby obyvatelstvo bylo potravinami dostatečně zásobeno, co v normálních dobách se děje více či méně automaticky a jen v dobách mimořádných (válka, živelní pohromy a pod.) vyžaduje zásahu státní moci, nýbrž zvláště pečovat o to, aby potraviny byly kvalitně pokud možno bezvadné.

Podnětem k zákonité úpravě obchodu potravinami v býv. Rakousku bylo rozmáhající se falšování potravin, tedy ohledy především zdravotní. Falšování potravin je trojího rázu, buď:

1. přímo ohrožuje lidské zdraví nebo
2. snižuje výživnou hodnotu potravin nebo konečně
3. uvádí kupce v omyl, pokud jde o původ a jakost potravin.

Falšování prvního druhu není třeba vysvětlovati, požitím takové potraviny nastanou různé nemoci a otravy, končící mnohdy smrtí (na př. barvení potravin látkami zdraví škodlivými). Příkladem falšování, které bezprostředně zdraví lidské neohrožuje, ale snižuje výživnou hodnotu potravin, jest ředění mléka bezvadnou pitnou vodou. Falešné označení původu zboží nebo jeho jakosti znamená vlastně snížení hodnoty potravin a jde tu zároveň o podvod při prodeji nutných potřeb životních.

Že potraviny sice nefalšované, ale zdravotně závadné (shnilé, plesnivě, zkažené, nečisté, nezralé) podléhají předpisům zákona z důvodů zdravotních, není třeba dokládati.

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi platí dosud o potravinách jednak ustanovení zák. čl. XIV/1876 o úpravě veřejného zdravotnictví, jednak především zák. čl. XLVI/1895 o zákazu falšování zemědělských plodin, výrobků a potřeb. Kdežto tedy v zemích českých zákon o potravinách č. 89/1897 ř. z. stíhá vedle zdravotních závad vznikajících i jinak než falšováním (na př. špatným uskladněním, nečistotou atd.) falšování potravin jednotně jakožto závalu zdravotní, rozlišuje zákonodárství dříve uherské mezi falšováním zdravotně závadným, o němž jedná zákon zdravotní, a falšováním s hlediska hospodářského, o němž rozhoduje ministerstvo zemědělství.

Že tato různá úprava, pokud se tkne falšování potravin, není věci na prospěch, vysvitne z toho, jak oboje zákonodárství vykládá pojem „falšování“. Zák. č. 89/1897 ř. z. nemá definice falšování, má však nesporně na mysli všechny druhy falšování,